

senta una constant de sentit pejoratiu, fora d'un curt període entorn de l'a. 1900, en què els escriptors més robustos i representatius li donen un valor ponderatiu i, gairebé diríem, entusiàstic i simpatitzant. He documentat el fet en una nota als *Diaris i Records* de Pere Coromines III, 354, explicant com això obeeix en alguna part a la idea rousseauiana del retorn a l'home «natural, salvatge», si bé sobretot correspon a un estat d'esperit comú en la ideologia catalana del moment: el fet que hi participin escriptors com Maragall i Coromines revela com, més encara que la ideologia de Rousseau, influí ací un estat de consciència personal, espontani, no estrany al món ideal de Nietzsche i Ibsen. L'ús es troba sobretot en homes com aquells dos o P. Bertrana, J. Brossa, I. Iglésies, i cessa bruscament després de 1910, no sense, però, deixar algun regust en passatges de J. M. de Sagarra i fins de S. Espriu. Afegeixo en nota una col·lecció de cites.¹

El mot llatí fou pres del grec, i si bé ja és usual en temps de Plaute, i esdevingué cada vegada més arrelat, vigorós i popular (veg. el seu descendent pantomànic BRAU), al mateix temps, en les capes més elevades de la llengua, conservà sempre un fort contingut d'ideologia grega, i és en aquest sentit en què l'han mantingut abans que tot els idiomes moderns. Al principi, com en Nevi i en Plaute, fins els romans mantenen (i no sense orgull) la consciència de ser «bàrbars» o sigui, simplement, no grecs, per bé que ben aviat es va creant la idea d'una comunitat greco-romana i fins italo-hel·lènica — almenys fins a cert punt.

El cas és que en grec *βάρβαρος* (adj. masculí-femení) és un mot que pertany, encara força més que en llatí, a les essències invariables i eternes de la nacionalitat. La idea etimològica bàsica en grec és la de l'home que parla malament, d'on simplement 'estranger' sense que mai arribi a perdre's totalment de vista aquest aspecte quan va naixent-hi la idea de la barbàrie de costums (i, en fi, de sentiments). És veritat que amb tot això entrem un poc en terreny polèmic, car no ha deixat d'haver-hi savis indoeuropeïstes que creien en una procedència hereditària, agermanada amb el scr. *barbarah* 'barbotejant, balbucient' i 'no indoari' (així encara Walde-Pok. II, 106, no retirat per Pok., *IEW*, 92.5ss.), mentre que d'altres posen més de relleu la comunitat amb certs mots asiàtics d'altres famílies lingüístiques; possiblement hi ha exageració en tots dos sentits, tant en el dels que creuen en un mot ja format en indoeuropeu, o bé creat enterament pel grec i manllevat d'aquest pel sànscrit, com en el dels que pensen que aquestes llengües indoeuropees el manllavaren simplement d'una llengua nadiua de l'Occident asiàtic, i concretament el babiloni *barbaru* 'estranger', com sostingueren Weidner (*Glotta* IV, 303-4) i fins, si bé amb més amplitud de mires, Thieme (*Die Heimat d. idg. Gemeinsprache*, p. 586) i F. Specht (*Z. f. vgl. Sprg.* LXVI, 11), que assenyalen l'existència de *barbar* ja en la remota llengua sumèria.

En tot cas no es pot assegurar que la veritat no es trobi entremig: creació paral·lela, en les llengües meso-

potàmiques, en grec i en sànscrit, com a imitació del parlar de l'home barbotejant, car en realitat el domini d'aquesta creació, en el que té de substancial, no es compendia rigorosament en aquest territori, com sigui que també trobem *barbar(r)* en basc (almenys en biscaí i en tots els dialectes orientals), «hablar a troche y moche», «criaillerie», i en el castellà de Bilbao «charlatàn, hablador», el caràcter no llatí del qual és visible en l'ús de «mujer *barbar*» junt amb «hombre *barbar*» [o sigui *barr-barr*] (Azkue, i Arriaga, *Lex. Bilb.*, p. 53). I en àrab *barbar*, que tendí aviat a concretar-se en el parlar i nacionalitat dels berebers. Sigui com vulgui de tot això, quant al llatí no hi ha dubte que fou i fins restà un hellenisme, que el llatí transmeté no sols als pobles romànics sinó també a les llengües germàniques, britòniques i goidèliques.

DERIV.: *Barbàric* [S. XVII, Boades]. *Barbàrie* [-ària o -ària?, S. XV, Tomic; *DTorra*], traduint *barbaries*; *barbària* [1805, Belv., -bàrie, escr. Renaix.], pres del ll. *barbaries*.² *Barbaritat* [1640, *DTorra*]. *Barbaritzar* [c. 1900, J. Alcover]. *Barbarisme* [c. 1460, *Spill*]; i com a tecnicisme gramàtico-retòric c. 1390, Aversó I, 231, 234, 243], pres del greco-ll. *barbarismus*. *Barbaria* 'Nord d'Àfrica' [S. XIII, Lull, Desclot, Lacavalleria, etc.] i *barbaresc* (amb *berberesc*, *berberisc*, *berber*) ens vénen de l'àrab (veg. supra).

¹ «Mirant el fill que mama — la mare que sospira, / el pare arruga el front --- / --- l'infant / que deixa satisfet la buidada mamella / se mira an ella, se mira an ella, / i riu *bàrbament*», Maragall, *Paternal*, poema que típicament és de 1893, el mateix any en què el poeta escrivia audaçment l'apologia de Nietzsche per al *Brusi* i publicava fragments del *Zaratustra* («qui no pot beneir, que aprengui a maleir», «amo els grans menyspreadors», «jo sóc un precursor del llamp»...). El títol de les *Proses Bàrbares* de Bertrana, que avui generalment és perceptut com un ús un poc exagerat i en rigor impropri, que l'autor es permet amb caràcter més aviat paradoxal, en realitat no tingué res d'això el 1910 quan es publicà l'obra. Però és en l'obra juvenil del meu pare, on, com és d'esperar, en tinc més mostres, i no obstant és un fet que cessa abruptament d'usarlo després de la quarantena, mentre que abans se'n servia ben sovint tant en català com en castellà: «*Brand*, *Peer Gynt*... vénen a dir-nos que el poeta ha trobat l'ambient on la *barbre* fortalesa del seu geni va a cristallitzar-se en les obres cabdals de la seva vida» (conferència sobre Ibsen, en «La Renaixença», 21-IV-1896, p. 2416), «a Clavé... deixeu-me pensar en l'alegria *bàrbara* que va arruixar-li l'ànima quan les seves legions van començar a cantar: una alegria forta i sana de veure...» (6-I-1900, O. C.), «el mar llatí en revolta, escumejant, aixecava fins a nosaltres la *bàrbara* remor del seu pan-teix», «sortia... a l'hora de tocar retiro, frisós de ressentir la *barbre* impressió de la primera vegada», «el trontoll dels carros, la *bàrbara* cridòria dels carreters i el terratrèmol de les màquines» (*Les Pressions Im.*, O. C., 860 a12, 864a1f., 848a15f.) i en-